

СТЕРЕОТИПИ И ПРЕДРАЗСЪДЪЦИ ЗА РОМИТЕ В ПРЕСАТА

Илона Томова¹

Статията представлява теоретико-емпирично изследване върху проблема за ролята на пресата в поддържането и възпроизводството на расизма в обществените структури. Специално внимание е отделено на скритото участие на качествени либерални вестници в системното стигматизиране на ромите. Изследвани са факторите, благоприятстващи стигматизацията и социалното изключване на етнически различните. Представени са основните резултати от анализ на съдържанието и дискурсивен анализ на публикациите за ромите в няколко национални всекидневника в периода август 2010 – февруари 2011. Анализът е базиран върху основните теми в публикациите, отразяващи негативните стереотипи, предразсъдъци и социални дистанции спрямо ромите: ромите като „заплаха за нацията“, като „социални паразити“, като „демографска заплаха“, като „престъпници“.

Ключови думи: роми, стереотипи, предразсъдъци, реч на омразата, печатни медии

СТИГМАТИЗАЦИЯТА И ДИСКРИМИНАЦИЯТА НА РАЗЛИЧНИТЕ. КЪДЕ СМЕ НИЕ?

Няколко са основните признаци, които служат като исторически устойчива база за системно стигматизиране, маргинализиране и дискриминация на отделните лица и на групите. Това са полът и сексуалните ориентации; расовите, етническите и религиозните различия; физическото и психическото здраве; външният вид; както и някои форми на поведение, отхвърляни като особено социално нежелателни и определяни като криминални прояви.

Отношението към стигматизираните се е променяло значително в хода на европейската история. Тези промени, оценявани като „хуманизиране на обществото“, като степени на развитието на демократичните процеси и на прилагането на принципа на справедливостта в социалните практики са особено видими след Втората световна война. Потресът на човечеството от милионите невинни жертви във войните на XX в. и особено – от геноцида на евреите и другите, обявени за „расово непълноценни народи“², предизвика силен научен интерес и

---

¹ Доц. д-р Илона Томова – Институт за изследване на населението и човека при БАН.
Адрес за контакти: ilonai2000@yahoo.com

² Имам предвид не само ромите, но и славяните. През последните две десетилетия международният интерес към масовото унищожаване на роми по време на Втората световна война се засили и в научното пространство се появила серия от задълбочени и сериозни изследвания за съдбата им в различни страни. Тепърва предстои това да се направи и по отношение на славянските народи. Причината за „забравянето“ им е политическа и идеологическа – те всички след Втората световна война се оказаха отвъд „Желязната завеса“, част от „силите на злото“, и техните страдания и жертви по време на войната не предизвикаха нужното внимание, емпатия, научен интерес и

значими политически промени, свързани с разбирането на расата, етничността и религията като системни категории за социално изключване, дехуманизация и различни форми на дискриминация (включително – унищожението) срещу големи групи от хора. Борбите за деколонизация на много африкански и азиатски народи, както и мощната вълна за признаване на правата на афроамериканците в Съединените щати, допълнително засилиха чувствителността към този тип различия. Това доведе до развитие на международното антирасистко и антидискриминационно законодателство и до разработването на специални социални политики за преодоляване на последиците от неравенството, базирано на расови, етнически или религиозни различия.

В продължение на десетилетия България остана встрани от теоретичното осмисляне на различността в нейните специфични форми – расова, етническа, религиозна, джендърна, сексуална и т.н., както и от опитите да се търсят политически и социални решения за постепенното преодоляване на последиците от продължаващото векове наред стигматизиране и социално изключване, свързано с тях. Парадоксално, но това изоставане до голяма степен се дължи на претенцията за осъществяване на „научнообоснованото политическо ръководство“, основано върху „господството на марксизма-ленинизма“ в социалистическите страни. Докато на Запад марксизмът инспирира теоретични изследвания и политически движения за защита на правата на расовите и етническите групи и на жените, догмите при социализма за „замиращото значение на етничността и нацията“³ и за „практическото освобождаване на жените чрез масовото им включване в производителния труд“ на практика маргинализираха тези теми като обект на теоретичен интерес и като поле за социална активност, различна от партийната/държавната политика.

Резултатът е, че в момента в България (и в различна, но близка степен – във всички постсоциалистически страни) съществуват множество реални проблеми по отношение на възприемането и отнасянето към различието. Това, което обединява жителите на постсоциалистическите държави от Централна и Източна Европа и от бившия Съветски съюз, е значително по-високата степен на конфликтност на различните прояви на национализма, по-тоталното отхвърляне на „различните“, много по-откритите и толерирани форми на сексизма, неразвитата чувствителност към последиците от изключването и към проблемите на стигматизираните.

отпускане на финансови средства от страна на западноевропейските изследователи. В рамките на социалистическия лагер пък основната парадигма бе за „саможертвата и героизма на великия Съветски съюз“, а по политически причини съдбата на поляци, сърби, чехи, украинци и др. в този период бе negliжирана и премълчавана.

³ Първоначално утопично се очакваше националните, етническите и религиозните различия рязко да се притъпят и постепенно да загубят значението си в резултат от премахването на класовата експлоатация и „освобождаването на народите“ без никакви специални усилия и политически действия, просто поради „автоматизма“ на социалните процеси. На един по-късен етап – след втората половина на 50-те години – активната политика за „национално строителство“ в бившите социалистически държави манифестираше засилени опити за асимилация или освобождаване от етническите малцинства, която в някои случаи приемаше зловещи измерения – като например експулсирането на германците от Чехия, Словакия и Полша, смяната на имената на българските турци и мюсюлманите в България или опитите за асимилация на унгарците в Румъния, стигматизацията на евреите в Съветския съюз и т.н.